Ruokaosasto/Markkinayksikkö/Anna-Leena Miettinen

Päivämäärä 9.10.2015

Dnro

Valtiovarainvaliokunnan ***maatalousjaosto*** (MaJ
Eduskunta

Viite Asiantuntijakutsu maatalousjaosto perjantai 16.10.2015 klo 08:00 / HE 30/2015 vp

Momentti 30.20.47: kansallinen ruokaketjun kehittäminen (siirtomääräraha 3 v)

Momentille esitetään myönnettäväksi 2 169 000 euroa. Momentin määrärahasta 1 000 000 euroa kohdistetaan hallitusohjelman Biotalous ja puhtaat ratkaisut -strategiseen tavoitteeseen sisältyvän kärkihankkeen 4 (Suomalainen ruoantuotanto kannattavaksi, kauppatase ja sininen biotalous nousuun) toteuttamiseen kotimaisen ruuan kysynnän kasvattamiseksi.

Määrärahalla tuetaan luomualan ja lähiruuan kehittämisohjelmien mukaisia toimenpiteitä sekä luomu- ja lähiruokasektoreille valtioneuvoston periaatepäätöksenä vuoteen 2020 asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Lisäksi määrärahalla tuetaan luonnontuotealan toimintaohjelman 2020 mukaisia toimia. Määrärahaa käytetään myös ruokapoliittisen selonteon ja elintarviketurvallisuusselonteon tavoitteita tukevien toimenpiteiden rahoittamiseen.

Määrärahaan kohdistuu maa- ja metsätalouden hallinnon säästö (HO 2015) 2 000 000 euroa, jonka vuoksi maa- ja metsätalousministeriö on päättänyt, että laajaa valtakunnallista hankehakua ei avata. Tästä on tiedotettu 10.6.2015. Lisäksi momentille kohdistuu 500 000 euron HO-säästö, joka näkyy vastaavana määrärahan lisäyksenä momentilla 30.10.50 (Valtionapu maaseudun elinkeinojen kehittämiseen). Momentilla ei enää ole käytettävissä erillismäärärahaa luomualan ja lähiruuan kehittämisohjelmien toteuttamiseen.

Määrärahalla voidaan rahoittaa kilpailutettuja hankintoja tai suorahankintoja sekä kulutusmenoja, kuten palkkoja, palkkioita, selvityksiä, messuja ja seminaareja.

30.20.46 EU:n osarahoittama ruokaketjun kehittäminen

Talousarvioesityksessä momentille esitetään myönnettäväksi 3 405 000 euron määräraha.
Määrärahaa saa käyttää:
1) maataloustuotteiden tiedotus- ja menekinedistämistoimiin
2) hunajan tuotannon ja markkinoinnin kehittämiseksi laaditusta ohjelmasta aiheutuviin menoihin
3) hedelmä- ja vihannestuottajaorganisaatioiden toimintaohjelmien menojen maksamiseen.
Momentin määrärahat ovat pääosin EU:n rahoittamia, kehyksen ulkopuolella on 85,3 % määrärahasta.

Momentilta rahoitettavien EU:n **maataloustuotteiden tiedotus- ja menekinedistämisohjelmien** määrärahatarpeen arvioidaan laskevan, koska ohjelmia on käynnistynyt arvioitua vähemmän. Tiedotus- ja menekinedistämistoimia koskeva perusasetus on uudistettu ja uutta asetusta (EY 1144/2014) sovelletaan 1.12.2015 alkaen. Uuden asetuksen perusteella rahoitettavat toimet rahoitetaan kokonaan EU:n maataloustukirahastosta. Pääosan vuoden 2016 menoista arvioidaan kuitenkin aiheutuvan aiemman osarahoitteisen tukijärjestelmän perusteella. Määrärahassa on varauduttu myös siihen, että vuoden 2016 aikana rahoitetaan ennakkomaksuja uuden asetuksen perusteella hyväksytyistä ohjelmista. Tällä hetkellä käynnissä on yksi EU:n osarahoittama ohjelma ”Sertifioitu lihan LAATUVASTUU”. 2000-luvulla on Suomessa toteutettu yhteensä 11 ohjelmaa.

Mehiläistuotannon kehittämiseen ja hunajan tuotannon ja markkinoinnin edistämiseen tarkoitetussa määrärahassa EU:n rahoitusosuus on 50 %. Määrärahan taso säilyy entisenä.

Hedelmä- ja vihannessektorilla tuottajien muodostamille markkinointiyhteenliittymille eli **tuottajaorganisaatioille** voidaan maksaa tukea toimintaohjelman toimenpiteiden toteuttamisesta. Tuottajaorganisaatioille maksettava tuki rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n maataloustukirahastosta.

Momentille ei ehdoteta vuodelle 2016 määrärahaa **kouluhedelmäjärjestelmään.** Vuodelta 2014 siirtyvän määrärahan on arvioitu riittävän vuoden 2016 aikana maksettavaan tukeen, mikäli koulumaito- ja kouluhedelmäohjelmia ei yhdistettäisi ja kouluhedelmäjärjestelmä otettaisiin käyttöön nykyisin voimassa olevan asetuksen perusteella. Ohjelman käsittely yhteisön tasolla on viivästynyt, tämänhetkisen tiedon perusteella on epätodennäköistä, että kouluhedelmäjärjestelmää voitaisiin käynnistää vuoden 2016 aikana. Tällä hetkellä valmistelussa olevaan ehdotukseen ei liity kansallista rahoitusosuutta. Koska koulumaito- ja kouluhedelmäohjelmien käsittely EU-tasolla on kesken, lopullisia vaikutuksia on vaikea arvioida. Ohjelmien yhdistämiskysymyksen ratkettua Suomessa on uudelleen arvioitava kouluhedelmäohjelman käyttöönottoa.

Lähiruoka

Lähiruokaohjelmaa on toteutettu keväästä 2013 lähtien, jolloin se ja lähiruokasektorin tavoitteet vuoteen 2020 asti hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä. Ohjelman toimeenpanosta on julkaistu väliraportti elokuussa 2015. Lisäksi ohjelmasta teetettiin ulkopuolinen arviointi keväällä 2015. Väliraportti ja arviointi ovat luettavissa: www.mmm.fi/lahiruoka
Lähiruokaohjelman varoin on rahoitettu hankkeita, joista ensimmäiset valmistuivat kesällä 2014. Niissä valmistui toimijoiden ja yritysten käyttöön mm. opas sopimustoiminnasta, opas liiketoiminnan käynnistämiseen, argumentointipankki lähiruoan ekologisista vaikutuksista sekä laaja selvitys lähiruoan käytöstä ja sen aluetaloudellisista vaikutuksista. Vuoden 2015 alusta käynnistyneitä hankkeita toteutetaan vuosina 2015-17. Niissä mm. rakennetaan lähiruoan tulevaisuuskuvia, selvitetään sosiaalisia vaikutuksia ja kehitetään lähiruokayritysten ja HoReCa ja tukkutoimijoiden yhteistyötä, jotta lähiruokaa saisi helpommin ammattikeittiöihin. Lisäksi yksi hanke keskittyy ruokamatkailun kehittämiseen maassamme.

Arviointi nosti esiin ohjelman vahvuuksia ja kehitettäviä kohteita. Lähiruokaohjelman tavoitteiden todettiin olevan edelleenkin hyvin ajankohtaisia ja osuvia lähiruokasektorin kehittämiseen eikä ohjelman sisältöön kaivattu muutoksia. Eniten tunnettuja ja hyödynnettyjä työmuotoja ovat olleet ohjelmasta rahoitetut hankkeet. Toimenpiteiden todettiin olevan riittävän konkreettisia ja pääosin hyvin eteenpäin vietyjä. Eniten työtä todettiin olevan tavoitteessa saada lisää lähiruokaa kuntien elintarvikehankintoihin. Lisäksi tuotannon monipuolistamiseen, valikoimien kasvuun ja jalostusarvon nostoon liittyvä tavoite koettiin ehkä liiankin laajaksi, ja että niiden eteen pitää tehdä vielä koko sektorin töitä. Elintarvikelainsäädännön purkutyön ja lainsäädäntötietouden lisäämisen lisäksi lisää satsausta kaivattiin alkutuotannon kannattavuuden parantamiseen erityisesti suoramyyntiin liittyen. Arviointi kannatti yksimielisesti lähiruokaohjelman jatkamista. Uusi hallitusohjelma sisältää kirjauksen lähiruokaohjelman jatkamisesta.

Vuoden 2016 määrärahoja on suunniteltu käytettäväksi erityisesti arvioinnin esiin nostamiin asioihin. Eviralle tullaan osoittamaan lisäresurssia elintarvikelainsäädännöstä ohjeistamiseen, neuvontaan ja koulutukseen, kohderyhmänä niin alan yritykset kuin elintarvikevalvontaviranomaiset. Koulutus pyritään myös viemään niin lähelle yrityksiä kuin kustannustehokkaasti on mahdollista. Suoramyyntiohjeistuksia tullaan lisäämään ja aikaisempia ohjeita päivittämään. MMM on käynnistämässä myös selvityksen lähiruokatuotannon ja eri myyntikanavien kannattavuudesta. Julkisten elintarvikehankintojen osalta toimijoiden kanssa jatketaan laadullisten kriteerien kehittämistä hyödynnettäviksi tarjouskilpailuissa, lisäämme tiedotuksen ja koulutuksen keinoin päättäjien, hankintoja tekevien, ruokapalveluhenkilöstön ja yritysten hankintaosaamista sekä käynnistämme arvokeskustelua kuntapäättäjien kesken siitä, mistä heidän päätöksillään hankittu ruoka tulee.

Luomun kehittäminen

Hallituksen luomualan kehittämisohjelma julkaistiin keväällä 2013. Nykyinen hallitus jatkaa sen toimeenpanoa. Tavoitteena on lisätä luomutuotantoa, monipuolistaa luomuruuan valikoimaa ja parantaa luomun saatavuutta sekä kaupan että ammattikeittiöiden kautta.

Tuottajia innostetaan siirtymään luomuun Manner-Suomen maaseutuohjelmaan 2014 - 2020 sisältyvällä luomukorvauksella, mihin on varattu 326 miljoonaa euroa tälle ohjelmakaudelle. Maaseutuneuvonnan valtionapua on jouduttu leikkaamaan mutta toisaalta maaseutuohjelman tilaneuvontatoimenpidettä on vahvistettu. Orgaanisen seleenin käyttö luomurehuissa sallittiin kansallisella päätöksellä. Suomen sertifioitu luomukeruualue, runsaat 9 miljoonaan ha,

on maailman suurin. Meneillään olevassa EU:n luomuasetuksen uudistuksessa Suomen kannat on huomioitu suhteellisen hyvin.

Valikoiman monipuolistamiseksi luomukorvauksen tasoa nostettiin avomaan puutarhatuotteilla, joista on pulaa markkinoilla. Ministeriö muutti investointituen ehtoja niin, että luomubroilereiden eläinmäärävaatimus yhdenmukaistettiin luomusäädösten kanssa. Näin broilerit pääsivät tuen piiriin. Maaseutuohjelmasta rahoitettavat maaseudun yritys- ja kehittämishankkeet ovat edistäneet luomua kaikkien ELYjen alueilla, vaikkakin luomun kehitysaste on hyvin erilainen eri alueilla.

Luomun saatavuutta on parannettu mm. ruokaketjumomentille 30.20.47 sisältyvästä luomu- ja lähiruokarahasta rahoitetuilla hankkeilla. Samalla rahalla on hankittu suorahankintana hyvien käytäntöjen oppaita naudanlihan, maidon, sianlihan, siipikarjalihan, rehuviljan ja valkuaiskasvien sekä lampaan ja vuohen tuotantoon. Myös koulutusta elintarvikelainsäädännöstä ja hyvistä käytännöistä rahoitettiin samalta momentilta suorahankintana. Maa- ja metsätalousministeriö kilpailutti kuluttajakampanjan luomuruuasta. Kampanja näkyy ja kuuluu tv:ssä, radiossa, ostoskärrymainontana vuosina 2015 - 2016 ja sillä on nettisivut www.luomuu.fi.

Jatkossa on lisättävä luomun käyttöä julkisissa keittiöissä, sillä se kasvattaa luomumarkkinoiden volyymiä ja heijastuu kuluttajakysyntään. Luomun käytön lisääminen sisältyy Valtioneuvoston periaatepäätökseen 13.6.2013 kestävien ympäristö- ja energiaratkaisujen edistämisestä julkisissa hankinnoissa. Tuontiruuan korvaaminen Suomessa tuotetulla luomuruualla parantaa osaltaan elintarvikkeiden kauppatasetta, tuo työtä kotimahan ja kehittää eläinten hyvinvointia ja parantaa ympäristön tilaa. Julkisissa hankinnoissa hankintakriteeri voi olla luomu, joten sen hankkimiselle ei ole esteitä. Sen sijaan hankintaosaamisessa on puutteita, ammattikeittiöille ei ole tarjolla riittävästi luomutuotteita, eikä tuotekehitys huomioi riittävästi niiden tarpeita. Luomu pitäisi sisällyttää kuntien hankintastrategioihin. Luomutietoa ei ole tarpeeksi tarjolla kuluttajille, sillä jopa säännöllisesti luomua ostavat ihmiset kaipaavat lisää luomutietoa. Vain 10 % suomalaisista tietää, mitä EU:n luomumerkki tarkoittaa. Tilastointia markkinoille tulevan luomun määrästä on lisättävä.

Savon koulutuskuntayhtymä/EkoCentria sai yhteensä 344 000 euron rahoituksen kansallisista ruokaketjun varoista vuosina 2015–16 toteutettaville ”luomutarjonnan lisääminen ja monipuolistaminen ammattikeittiössä” ja ”NYT tuotekehitystä ja hankintaosaamista” -hankkeille.

Luonnontuoteala

Maaseudun ml. luonnontuoteala merkittävin kehittämistoiminnan rahoitusinstrumentti on Maaseudun kehittämisohjelma 2014-20. Osana ao. ohjelman tavoitteiden saavuttamista ohjelmassa työmuotona ovat muun muassa valtakunnalliset hankkeet ja laajat, eri toimijoita ja toimintoja yhteenkokoavat koordinaatiohankkeet.

Luonnontuotealan koordinaatiohanke on juuri käynnistymässä. ”Luonnontuotteet monipuolistuvissa arvoverkoissa (LUMOA)” -hankkeen vastuutahona on Helsingin yliopisto (yhteistyössä Luonnonvarakeskus ja Suomen 4H-liitto ry.), yhteyshenkilö Juha Rutanen. Hanketta toteutetaan vuosina 2015-17. Hankkeen ohjausryhmään on koottu luonnontuotealan keskeisiä sidosryhmiä yhteistyön ja tiedonkulun varmistamiseksi ja tukemaan omalla asiantuntemuksellaan hankkeen toimenpiteiden eteenpäin viemistä. Myös Arktiset Aromit ry. on edustettuna ohjausryhmässä.

Hanke koordinoi ja vahvistaa luonnontuotealan kehittämistyötä viestinnän ja tiedonvälityksen avulla sekä kokoamalla ja aktivoimalla alan hanketoimintaa. Hanke toimeenpanee Luonnontuotealan toimintaohjelmaa, joka nostaa alan kehitystyön painoaloiksi raaka-ainetuotannon kehittämisen, innovatiivisen ja jalostusarvoa lisäävän tuotekehityksen sekä lisäarvon tuottamisen matkailu- ja hyvinvointipalveluihin. Luonnontuotealan kehittämistyön tukemisen lisäksi LUMOA-hanke tehostaa Maaseudun kehittämisohjelman toteuttamista lisäämällä yhteistyötä ja ehkäisemällä päällekkäisyyksiä hanketoiminnassa, jakamalla tietoa ja hyviä käytänteitä sekä tuottamalla ratkaisuja alan kehittämistyön yhteisiin ongelmakohtiin. Hanke aktivoi elinkeinoalojen välistä yhteistyötä ja rakentaa verkostoja yli toimialarajojen. Toiminnalla tuetaan sekä luonnontuotealan että sivuavien alojen hankkeiden tarttumista toimialojen rajapintojen yhteistyön ja liiketoiminnan mahdollisuuksiin.

LUMOA-hanke tekee kattavasti yhteistyötä luonnontuotealaan liittyvien hankkeiden ja toimijoiden kanssa, nostaa esille uusia hanketarpeita, tukee alan innovaatiotoimintaa ja välittää hankkeiden tuloksia alan toimijoille ja sidosryhmille. Hanke myös lisää luonnontuotealan tunnettuutta.

Luonnontuotealan koordinaatiohanketta toteuttavat yhteistyössä Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin kanssa Luonnonvarakeskus ja Suomen 4H-liitto ry.

Koordinaatiohankkeen rahoitus: 280 000 euroa.

Arktiset Aromit ry sai 168000 euron rahoituksen momentin 30.20.47 varoista vuosina 2015-16 toteutettavalle ”Hyvinvointia luonnosta” -hankkeelle. Hankkeessa organisoidaan marja- ja sieniretkiä päiväkoteihin, tietokilpailuja ja retkiä kouluihin ja yhteistyöjärjestöjen kanssa sekä pop up -tapahtumia yhteistyössä Marttojen kanssa. Hankkeen kohderyhminä ovat lapset, nuoret lapsiperheet ja nuoret aikuiset. Hankkeen tulokset julkistetaan raportteina ja videoina sekä hankekaudella lehdistötiedotteina ja sosiaalisessa mediassa.
Hankkeen päätyttyä sen avulla laadittua aineistoa hyödynnetään päiväkodeissa, kouluissa, järjestöissä, oppilaitoksissa ja yrityksissä.